

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Het nieuw samengestelde gezin: is dat nu zo bijzonder?

Het nieuw samengestelde gezin: is dat nu zo bijzonder? – Pedagogische, juridische en ethische aspecten van ‘stiefgezinnen’ vanuit een systeemtheoretisch perspectief

Studiedag georganiseerd door de sectie Kinderen en Jeugdigen van de NVRG [Nijmegen, 7 juni 2013]

Fred Smets

Het vormen van een nieuw gezin is niet eenvoudig en geeft in veel gevallen zelfs meer stress dan een scheiding (Haverkort & Spruijt, 2012). Honderdwaalf systeemtherapeuten werden, evenals in 2012, gastvrij onthaald bij Entréa, een instelling voor jeugdhulpverlening, onderwijs en onderzoek te Nijmegen. De sectie Kinderen en Jeugdigen heeft inmiddels een traditie opgebouwd in het organiseren van studiedagen die goed beklijven. In 2011 kwam ‘Leven in een eenoudergezin’ aan de orde, in 2012 het thema ‘Kijk op kansen, ruimte voor ontwikkeling’ en nu in 2013 ‘Het nieuw samengestelde gezin’.

Met deze studiedag is ervoor gekozen om voort te bouwen op de succesvolle lezing die filosoof Corry Haverkort gaf tijdens de studiedag van 2012. De gemeenschappelijke noemer van de studiedagen is de relatiedynamiek die ontstaat ten gevolge van scheidingen en de nieuwe gezinsrelaties die worden aangegaan. Onderzoek (Haverkort & Spruijt, 2012) wijst uit dat jaarlijks 100.000 relatieontbindingen plaatsvinden. Niet minder dan 60% van de tweede relaties valt wederom uiteen. Zorgelijk is ook de toename van het aantal vechtscheidingen. Tijdens deze studiedag werd een beeld geschetst van pedagogische, juridische en ethische consequenties van een nieuw samengesteld gezin.

Haverkort opende de studiedag met de informatieve voordracht ‘Kenmerken van

het samengestelde gezin’. Ze ging in op de gevolgen voor zowel ouders als kinderen. Deze maken in korte tijd ingrijpende transities door die negatieve gevolgen kunnen hebben voor zowel het welzijn van de gezinsleden als het gezinsfunctioneren. Haverkort benoemde een zevental kenmerken van een samengesteld gezin, waarvan de twee belangrijkste zijn het gegeven dat beide ex-partners samen ouders blijven, en dat ‘bloedband’ en ‘stiefband’ naast elkaar bestaan. Zij haalde een aardig artikel hierover aan van De Rooij (2013). Haverkort stelt dat de spanning in samengestelde gezinnen vermindert wanneer ouders op de hoogte zijn van deze specifieke kenmerken en begeleid worden in het vinden van concrete oplossingen met behulp van het zogenaamde stiefplan (www.stiefplan.nl). Voor hen is het een geruststelling te ervaren dat de problematiek van hun nieuwe gezin niet per se een gevolg is van persoonlijk functioneren als (stief)ouder, maar inherent is aan het complexe gegeven van een stiefgezin.

Aan de hand van casuïstiek – beeldend gepresenteerd met duploblokjes – werden valkuilen voor het nieuw samengestelde gezin duidelijk. Valkuilen zoals de cultuurswisselingen, die wellicht wel werken voor ouders die de cultuur van de oude relatie achter zich willen laten, maar juist niet voor de kinderen. Of ouders die graag zo snel mogelijk verder willen met hun leven en nieuwe partner, terwijl kinderen juist willen vasthouden aan het oude vertrouwe. Stiefmoeders die zich buitengewoon inzetten om van het nieuw samengestelde gezin een supergezin te maken. In deze concrete voorbeelden werd de complexiteit van de problematiek duidelijk.

Haverkort ondersteunde haar verhaal met uitkomsten van recent onderzoek (Haverkort & Spruijt, 2012). De verschillen in hechting, betrokkenheid en loyaliteit

Het nieuw samengestelde gezin: is dat nu zo bijzonder?

van kinderen met een 'bloedband' of een 'stiefband' blijken groot te zijn, en in een samengesteld gezin is er minder communicatie over de stiefkinderen dan over de eigen kinderen. De premisse van Haverkort is dat men zonder ouderschapsplan beter niet kan scheiden en zonder stiefplan beter niet opnieuw kan gaan samenwonen.

Aleide Hendrikse-Voogt, advocaat en scheidingsbemiddelaar, gaf inzicht in de juridische consequenties van scheiden en het vormen van nieuw samengestelde gezinnen. Sinds 2009 stelt de 'Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding', dat bij gezamenlijk gezag van de ouders beiden verantwoordelijk zijn voor het lichamelijk, geestelijk en financieel welzijn van de kinderen. Ouders zijn bij scheiding verplicht om een ouderschapsplan te maken. Dit plan tracht een kader te bieden om de gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders te concretiseren. Hierin worden de verdeling van zorg- en opvoedtaken, financiën, wijze van elkaar informeren, eventueel omgang rond bijvoorbeeld verjaardagen e.d. geëxpliciteerd. Hendrikse benadrukt dat het gaan samenwonen met een nieuwe partner grote financiële gevolgen heeft waarvan men zich vaak niet bewust is. Bij gezagsgeschillen – bijvoorbeeld conflicten tussen ouders over een mogelijke verhuizing met de kinderen – waarbij mediation geen oplossing biedt, bestaat de mogelijkheid om dit aan de rechtbank voor te leggen. De rechter kan dan vervangende toestemming verlenen. Sinds 2009 zijn aanvragen voor vervangende toestemming explosief gestegen en het is wrang te moeten constateren dat zowel de aanvragen voor vervangende toestemming als het aantal vechtscheidingen enorm zijn toegenomen sinds de invoering van de 'Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding'. Een rollenspel met een concrete casus

illustreerde de moeilijke opdracht aan rechters om vervangende toestemming te verlenen.

Marijn Kooistra, pedagoog, verduidelijkte in haar presentatie het stiefouderplan, dat tevens is uitgewerkt in een boek voor (stief)ouders met de titel *Hoe maak je een succes van je nieuwe gezin* (Haverkort, Kooistra, & Hendrikse-Voogt, 2012). Terecht wordt het belang van preventie benadrukt. Er wordt vanuit gegaan dat ouders met elkaar moeten communiceren en men probeert met de in dit boek beschreven interventies problemen te voorkomen. Dat is waardevol om een fundament voor de relaties in een nieuw samengesteld gezin te creëren. Zowel de presentatie als het boek bevatten daarvan mooie voorbeelden. Maar of de systeemtherapeut hieraan behoefte heeft, valt te betwijfelen. Wanneer ouders een systeemtherapeut consulteren zitten zij veelal gevangen in conflicten en onbegrip. Naar mijn inschatting zullen deze conflicten en dit onbegrip met behulp van dit boek niet zo snel kunnen veranderen. Systeemtherapie beziet mijns inziens vooral hoe men uit de impasse van de conflicten geraakt en juist dat komt in zowel het boek als in de presentaties onvoldoende aan bod.

Haverkort sloot de dag af met een interessante en sterke presentatie omtrent ethiek en keuzes. Zij maakte daarbij met name gebruik van de inzichten van Immanuel Kant. Volgens Kant heeft de mens het vermogen de rede te gebruiken om eigen belangen te overstijgen. Met socratische vraagstellingen aan de zaal werd duidelijk wat een zinvol en/of gelukkig leven al dan niet is. Haverkort gaf aan dat de meest gehoorde opmerking in het nieuw samengestelde gezin is: 'Dat is niet eerlijk.' Als het aankomt op kwesties van rechtvaardigheid behoren individuele bijzondere eigenschappen terzijde te worden geschoven en

Het nieuw samengestelde gezin: is dat nu zo bijzonder?

dient zich de vraag aan: 'Is men trouw aan de persoon of trouw aan de zaak'. Persoonlijke eigenschappen van de 'stam' moeten overstegen worden, aldus Haverkort, iets wat in een nieuw samengesteld gezin extreme intellectuele tact vereist. Hoe maak je volgens de rede de juiste keuzes? Hier ontstaan volgens Haverkort de dilemma's en conflicten, omdat nooit op redelijke gronden keuzes kunnen worden gemaakt en dit verklaart ook dat er dat zo veelvuldig toevlucht tot de rechtbank wordt genomen. Conflicten blijven daarmee echter bestaan of verergeren. En dat is dan weer een opdracht voor de systeemtherapeut.

De studiedag leverde mooie beschouwingen op over opvoedingsvraagstukken met praktische handvatten en concrete voorbeelden. De interactie met de zaal was buitengewoon goed en de studiedag kreeg daarmee het karakter van een intensieve

workshop. Dat is een compliment waard voor zowel organisatie als voor sprekers. Voor systeemtherapeuten had er meer aandacht kunnen zijn voor het bewerken van getroebleerde relaties, waarbij juist vele irrationele overwegingen de boven- toon voeren.

Fred Smets is gz-psycholoog en systeemtherapeut, werkzaam bij Dichterbij te Nijmegen.
E-mail: f.smets@dichterbij.nl.

Literatuur

- Haverkort, C., & Spruijt, E. (2012). *Kinderen uit nieuwe gezinnen – Handboek voor school en begeleiding*. Houten: Lannoo Campus.
- Haverkort, C., Kooistra, M., & Hendrikse-Voogt, A. (2012). *Hoe maak je een succes van je nieuwe gezin*. Huizen: Pica.
- Rooij, J. de (2013). Bonusfamilie. *Psychologie Magazine*, januari 2013, 52-56 (ook te vinden op www.stiefplan.nl/files/9613/5825/1401/Psy01_Bonusbroer_en_Zus.pdf).